

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ

УДК 1(091)+171+177.1

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2021.3.3>**Савонова Ганна Іванівна**

доктор філософських наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та методики їх викладання

Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

вул. Гагаріна, 111, м. Северодонецьк, Луганська область, Україна

orcid.org/0000-003-1790-4770**ГУМАНІСТИЧНИЙ ПРОЄКТ Ф. НІЦШЕ «НАДЛЮДИНА»**

У статті ставиться питання становлення нової людини в умовах сьогодення на основі дослідження проєкту «Надлюдина» Ф. Ніцше. Зазначається, що проєкт «Надлюдина» Ф. Ніцше – це саме гуманістичний проєкт психологічної еволюції людини, без якого людство при сучасних шалених темпах розвитку науки й техніки, інформаційній революції та вдосконаленій зброї масового знищення просто приречене на самознищення. Метою дослідження є розкриття сутності та психологічний портрет сучасної надлюдни на основі філософського проєкту Ф. Ніцше. Завданнями наукового дослідження є: еволюційний процес становлення надлюдни у філософії Ф. Ніцше, образи Заратустри та Ісуса Христа у філософії Ф. Ніцше, психологічний портрет надлюдни, передумови появи надлюдни. Під час дослідження були використані метод філософського аналізу, історико-філософський метод та міждисциплінарні методи абстрагування, конкретизації та узагальнення. У роботі досліджується роль віри як блокатора розвитку людини. звертається увага на те, що віра в іншого, а не в себе, вважається згубною Ф. Ніцше. Віра в Інше стає в очах філософа гадиною з Едему, що робить людину сліпою та глухою в переносному значенні. Відповідно, до цих висновків щодо двоїстого бачення філософом віри висувається припущення, що надлюдина є потенцією розвитку людини, і вона є метою розвитку людини в XXI столітті. Проводиться алегоричне порівняння еволюції людини згідно з філософією Ф. Ніцше. Звертається увага на загрозу віртуальної реальності екзистенції жадюгідної людини. Здійснюється порівняння образів Ісуса Христа та Заратустри у філософії Ф. Ніцше та висувається гіпотеза споглядання надлюдни на віддзеркаленій поверхні обличчя іншої надлюдни. У статті базовою чеснотою надлюдни визначається мужність, відлунням якої сьогодні виступає відповідальність людини за свою діяльність. Складений психологічний портрет надлюдни дозволяє висунути гіпотезу щодо його передумов сучасній моделі людини-інноватора. Визначається та розкривається зазначена Ф. Ніцше передумова появи надлюдни. Вказується, що становлення надлюдни є шляхом одинака, але умови для її становлення повинні бути створенні соціумом.

Ключові слова: надлюдина, людина-інноватор, гуманістичний проєкт, Ісус Христос, Інший, Заратустра.

Вступ. Початок XXI століття стало століттям інформаційної революції, тобто рівень розвитку науки й техніки сьогодні навіть важко назвати прогресом, а не стрибком. Людство встрибнуло в нову реальність, але чи було воно до цього готовим? Якщо звернутися до історії, то можна зазначити довгострокове перебування людства в природній реальності з його правилами, нормами та законами, доволі плавним переходом в штучну реальність (виникнення культури та цивілізації з усіма їхніми аспектами), що висувало нові вимоги до людей, і нарешті сучасним стрибком у віртуальну реальність, реальність, яку можна назвати ірреальністю. Навіть при тому, що зберігаються всі реальності, віртуальна стає домінантною, і вона вимагає нову людину, заради якої інші будуть принесені в жертву. Тож виникає питання становлення

нової людини в нових реаліях. І потреба в такій надлюдині дуже назріла від періоду швидкого розвитку промисловості, науки, транспортних комунікацій при Ф. Ніцше до сьогодення, коли ірреальність стає більш реальною для молоді, ніж сама реальність.

На жаль, ми констатуємо, що жодний розвиток науки й техніки не призводить до відповідного розвитку гуманізації, що толерантність і вміння жити в діалозі культур не стають пріоритетом, а новий лідер не прагне розвивати в собі необхідні гнучкі навички, а лише прагне виглядати надлюдиною, а не бути нею.

Проект «Надлюдина» німецького філософа приваблює багатьох людей, ще з часів видання книги «Так казав Заратустра», адже багато хто, хотів би потішити своє самолюбство та уявити, як великий пророк ткне на нього пальцем і схилиться перед ним, назвавши його надлюдиною. Сам Ф. Ніцше називав лише деяких людей в історії, які об'єднали у собі «недолюдину» з «надлюдиною», але не назвав жодного свого сучасника надлюдиною, тож не дивно, що такі тирані ХХ століття, як: А. Гітлер, Й. Сталін, Б. Муссоліні, та тирані вже ХХІ століття, як: М. Каддафі, Кім Чен Ин, Омар аль Башир, В. Путін прагнули та прагнуть визнаватися надлюдьми, адже «вони право мають», як казав Ф. Достоєвський. І все-таки хочеться зазначити, що проект «Надлюдина» Ф. Ніцше – це не проект самовиправдання для тиранів, а гуманістичний проект психологічної еволюції людини, без якого людство при шалених темпах розвитку науки й техніки, інформаційній революції та вдосконаленій зброї масового знищення просто приречене на самознищення. Тож є необхідність розібратися з тим, хто така надлюдина, скласти її психологічний портрет і визначити передумови її виникнення.

Відповідно поставленій проблемі **метою дослідження** є розкриття сутності та психологічний портрет сучасної надлюдни на основі філософського проекту Ф. Ніцше. **Завданнями наукового дослідження** є: 1) дослідження еволюційного процесу становлення надлюдини у філософії Ф. Ніцше; 2) розкриття образів Заратустри та Ісуса Христа у філософії Ф. Ніцше; 3) оформлення психологічного портрета надлюдини; 4) визначення передумов появи надлюдини.

Методами дослідження були визначені метод філософського аналізу, історико-філософський метод та міждисциплінарні методи абстрагування, конкретизації та узагальнення.

Результати. Проект «Надлюдина» формувався Ф. Ніцше не відразу, але саме надлюдини він уважав найвищим своїм здобутком, про що зазначив у творі «Ессе Номо. Як стають самі собою» [3, с. 743–748]. Уявлення про надлюдину як таку не було новітнім в історії філософії, адже інші філософи під час спостереження історико-культурних процесів свого часу та зіставлення з минулим доходили висновку, що людина повинна також змінюватися, але радше вони звертали на моральні якості людини, які поміщали в християнську доктрину, як скляну банку захищену від реального світу. Проблема виникала в тому, що теорія була занадто теоретичною, щоб реалізуватися на практиці, а моральні якості нової людини радше готували її до смерті та звіту перед Богом, ніж до життя та підвищення якості життя.

Натомість Ф. Ніцше звернувся до психології людини та жорстко зазначив ті якості, що були притаманні «жалюгідній людині» й підтримувалися християнською церквою. У творі «Весела наука» він не просто вперше згадує про надлюдину, він зауважує на принижені людини перед Богом завдяки християнству. Людина творить власне буття, а тому вона є не менш величним творцем, аніж Творець матерії, натомість церква змушує власні досягнення приписувати Богу, а не собі. «... «Не я! не я! но Бог через мене!»... Відкидати це прагнення до власного ідеалу – таким був раніш закон будь-якої моральності. Тоді була лише одна норма: “людина”, – і кожен народ вірив у те, що він має одну єдину та останню норму» [5, с. 600]. Людина не визнавала себе навіть творцем, а тому вірила в богів-творців та богів-повелителів, замість того, щоб самій піднестися на рівень Бога.

Віра в Інше, а не в себе, на думку Ф. Ніцше, затулила очі та вуха людині, тому мова про надлюдину була незрозумілою багатьом, що породжувало викривлення пророцтва Заратустри, так само як і Ісуса Христа. Віра в Інше стає в очах філософа гадиною з Едему, що робить людину сліпою та глухою, а тому пробитися через таку завісу та торкнутися критичного мислення

людини стає вкрай важко. Недаремно, слідом за Ісусом Христом, який казав: «Хто має вуха, нехай почує» Ф. Ніцше зазначає, що його книга «Антихристиянин» «...належить небагатьом. Можливо, ніхто з цих небагатьох ще не існує. Ними можуть бути ти, хто розуміє мого Заратустру...» [4, с. 632].

Фактично філософія Ф. Ніцше належить тим, хто позбувся віри в Іншого та релігійного страху рухатися далі, робити еволюційну метаморфозу з людини в надлюдину. Можливо такою людиною є людина ХХІ століття, людина що пройшла шлях зневіри, але визнала право на віру, людина, що взяла відповідальність на себе та критично поставилася до моральних переконань й стереотипів. Р. Данканіч зазначає, що «Надлюдина Ф. Ніцше є образом такого виду людини, яка в набутій досконалості містить єдність пізнання, творчості та любові й одночасно постає як та, що пізнає, творить та обдаровує. Адже Надлюдина існує у кожній людині потенційно, а Ф. Ніцше нагадуючи людині, що вона має в собі приховані резерви для подальшого розвитку, стимулює приведення їх в дію» [1, с. 268]. Надлюдина є потенцією розвитку людини, потенція яку необхідно ставити в центрі світу та яку дуже важко реалізувати. Для того, щоб перейти на рівень надлюдини, необхідно спочатку видавити з себе людину та заповнити свою форму надлюдиною. Тож надлюдина в еволюційному плані єсенція людської екзистенції. Що означає, що людина не змінює форму, щоб наповнитися новим змістом, а змінює зміст, який змінює форму. «Сутність людини Ніцше розкриває в трьох ракурсах: алегоричному (лев, орел, змія, осел, верблюд, павук); символічному (Вищі люди, Заратустра, Надлюдина); міфологічному (Діоніс, Аріадна, Тесей). Дані ракурси містять класифікацію людини Ф. Ніцше за рисами характеру, ставленням до життя, відношенням до самої себе. Так, Ф. Ніцше формує дев'ять типів людей, які не досягли рівня Вищої людини: маленькі (нижчі), відсталі, холодні, релігійно-суворі, «глибокі», самотні, «погані поети», тупі, безумні, останні. Дана типологія людей від маленьких до вищих розкриває діалектичний процес становлення концепції Надлюдини. Однак, сам Ніцше вважав себе антидіалектом» [1, с. 269–270].

Людина – це те, що необхідно перевершити, тобто вона не є досконалою ні духом, ні тілом. Людина наповнена брудом невігластва, ненавистю, жадібністю та слабкістю, вона, як губка, що всмоктує в себе брудну воду та стає огидною на вигляд та дотик, доки цей бруд не буди вичавлений з неї до останньої краплі, сама губка не омита в чистій воді та не увібравши в себе ароматні масла. Проблема у тому, що раз за разом контактуючи з гидотою вона і сама перетворюється на незрозуміло що, її форма буде порушена, і нарешті, сама губка буде викинута у смітник. Ф. Ніцше не залишає надію усім людям пройти етапи становлення в надлюдину. Це привілей небагатьох, хто готовий припинити бути калікою без зору та слуху, готового обирати своє наповнення, готового змінювати форму. А щоб змінювати форму, необхідно її визнавати. «Колись душа дивилась на тіло зневажливо – і зневага тоді була в найбільшій повазі; душа прагла бачити тіло худим, гидким, голодним. Так вона думала звільнитися від тіла і від світу» [6, с. 8].

Щоб реалізувати проєкт Ф. Ніцше, необхідно дотримуватися певних задач. І першою чергою побачити свій бруд у середині форми. «Що те найвище, чого ви могли б зазнати? Це – година великої зневаги. Година, коли навіть власне щастя вам стане огидним, – огидним, як і ваш розум і ваші чесноти» [6, с. 9]. Це є крик немовля, що протестує проти самого себе та ворожого середовища, це є реальність, яку вже неможливо заховати перед собою, яка вже не обманить свідомість, не заколисує до смороду нечистот. Кожній людині приємно уявляти, ніж бути, тому самообман став стіною перед еволюцією. Ф. Ніцше закликає побачити власну убогість і припинити ховатися перед собою.

Людина настільки звикла до себе, настільки при звичаїлася до свого бруду, що єдине було поставлене на чільне місце це здаватися, а не бути. Потакання своїм слабкостям робить з нас слабких людей, і важко назвати людей, які принародно вели б себе так само як і наодинці з самим собою. Завжди гра, і ніколи танок природності. Добродійність є показовою, але й жорстокість у багатьох лише панцир самоомани. І те, і те не характерне Надлюдині. «Здатність самоподолання, вважає Ф. Ніцше, є умовою здорового стану. Уміння долати себе – це ключ

до подолання *Ressentiment*. Так людина стає стриманою. Відтак вона стає мірилом сама собі і прагне високих цілей. У процесі самоподолання людина ніби підноситься над усією ворожечю. Тоді вона здатна поділитись цим здобутком з Іншим – це етична настанова. Для цього потрібно у першу чергу бути чесним із самим собою. Без самопізнання щирість не є можливою, а щирість варта того, щоб заради неї долати *Ressentiment*. Вона мусить ставати основою вчинку, тоді як воля має на це скеровуватись» [2, с. 53]. Людина витрачає достатньо зусиль, щоб здаватися, а не ставати, тож усе більш занурюється в глибини апатії та нещирості.

Сучасна віртуальна реальність ще більше, ніж штучна задовольняє цю потребу людини, а замість творця власної долі можемо бачити шматок духа, захований під образами себе прекрасного. Проект «Надлюдина» став реакцією філософа на людську гру в реальності, яка вже в наші часи знайшла собі місце ще й у віртуальності, це своєрідний подарунок філософа для маленької людини, божественна поблажливість, що поєднала хльостання по щоках людей та сльози на власних щоках. Тут важко не пригадати Ісуса Христа з його поблажливістю до своїх учнів і гнівом на їхню слабкодухість у різних ситуаціях.

При всій тій критиці, що перекинув Ф. Ніцше на християнство, він жодним чином не зачіпає саму постать Ісуса Христа. У дисертаційному дослідженні я доводжу висновку, що: «Ісус Христос для Ф. Ніцше – особлива історична фігура не християнства, а гуманізму. Філософ намагається в Євангельських рядках божественності та чуда віднайти справжнього Христа. Ісус Христос розкриває справжню людяність надлюдина у своїх словах і деяких учинках, позбавлених чудес, у простій ході між юдейськими містами, у втомі та скруті, і філософському ставленні до негараздів, у любові до учнів попри їхні недоліки та завдяки вмінню спілкуватися з людьми без приниження своєї гідності або їхньої. Навіть ретушування століттями Євангелія не витравило повністю його справжній образ, і як не дивно, але саме справжній образ Ісуса не підпадає під жодну критику противників християнства, коли нав'язаний образ Бога доводиться відстоювати з боєм церковним діячам» [8, с. 93]. Ісус Христос не сприймається філософом як Син Божий. Таке трактування цієї людини обурювало Ф. Ніцше, тому що, на його думку, за постаттю «кастрованого бога» була захована священниками справжня надлюдина. «Фокус змінюється з постаті Ісуса на його німб, його божественність затьмарює його людяність. Християнство зачепилось за воскресіння Бога, не вигадавши нічого кращого, ніж перемогу над смертю, яку так не любили прадавні релігії через невизначеність або похмурість можливостей після смерті. Можливість Бога перемогти смерть знімає страх перед нею в християн, а віра у відстрочену нагороду праведникам і покарання грішникам доводить абсурд християнства до кінцевої частини – страху перед Богом та його посадовцями» [8, с. 91]. Тож Ф. Ніцше радить прориватися через заслони святості у пошуку справжнього Христа, яким він визирає у своїх проповідях, притчах і деяких вчинках, у тому, що не зазнало значного ретушування священниками. Утім, виникає питання щодо можливості визначення Ісуса Христа надлюдиною чи то пророком, що віщував про Надлюдину, як Заратустра.

Заратустра – образ східного пророка та очільника зороастризму ніби наближений філософом до Ісуса Христа – східного пророка та очільника християнства. Їх можна було б поставити поряд, але Ф. Ніцше не вважав Христа очільником християнства. На його думку, Христос жодного відношення не мав до християнства, і вже точно не був християнином. «Поняття «Син Людства» не є конкретна особистість, що належить історії, щось одиничне, єдине, але «вічна» дійсність, психологічний символ, звільнений від розуміння часу. Теж саме, але ще в більшому сенсі можна сказати і про Бога цього типичного символісту, про «Царство Боже», про «Царство Небесне», про «Синовність Бога». Нічого немає більш не християнське, як церковні християнські поняття про Бога як про особистість, про «Царство Боже», що гряде, про потойбічне «Царство Боже», другій постаті св. Трійці» [4, с. 659–660]. Логічним є встановлення питання щодо того, чи вважав Ф. Ніцше Ісуса Христа надлюдиною, чи визнав його пророком про надлюдину. Ісус Христос не вважав себе Богом, а був учителем для своїх учнів, до того ж він досить високо ставив Іоанна Хрестителя, і своїм прикладам хрещення у нього вказав на його пріоритетність. Деякі діячі доби Відродження, особливо да Вінчі, робили натяки на те, що Ісус проповідував

про Іоанна Хрестителя, але ж і той визнавав божественність Ісуса Христа. Якщо визнавати їх обох пророками про появу надлюдини, чи не могли вони бачити надлюдина в очах один одного, тобто не передікати появу надлюдини, а визнавати її в лиці свого товариша. У такому разі обидва могли бути пророками надлюдини та самі були надлюдьми, бачивши в очах іншого своє віддзеркалення. Тоді залишається пророк Заратустра, який проповідує про надлюдину, – у чийх очах він знаходить її, якщо Ф. Ніцше заперечує можливість існування надлюдини серед його сучасників, адже залишаються двоє образ Заратустри та сам Ф. Ніцше. Чи можна створити психологічний портрет надлюдини, переродитися в яку вкрай важко, і за яких причин можливе переродження?

Українська дослідниця Л. Павлішина зазначає, що: «...за Ніцше, не відразу можна стати надлюдиною. Перш за все повинен змінитись людський дух, який для цього проходить певні стадії. Перша стадія – це стан верблюда, який на своїх плечах носить тягар усіх зобов'язань, що диктує йому мораль тогочасного суспільства. Він почуває себе рабом тих добродієностей, що уже давно стали нормою. На другій стадії людина не хоче більше так жити, вона скидає з себе ці моральні пута і стає гордим левом. Така людина вже може сама творити нові цінності. І от тоді, коли верблюд стає левом, починається процес перетворення людини у надлюдину. Людина на цій стадії прокладає шлях до своєї мети, до надлюдини. За словами Ніцше, це є стадія “великого звільнення”, адже людина починає дивитись на світ і на себе по-новому. Вона бачить, наскільки існуюча мораль вичерпала свої сили, а дрібні добродієності їй надокучили» [7, с. 20].

Психологічному портрету надлюдини Ф. Ніцше приділяв значну увагу. Він не просто намагався зібрати усі найкращі чесноти в одній людині (що було б утопічним, адже багато чеснот і моральних приписів є суперечливими, тож їхнє поєднання в одній людині було б схоже на спробу кухаря вишукані страви скласти в один посуд), а визначити риси характеру, необхідні на метаморфозу з верблюда на лева. Самі ж риси характеру шліфуються певними умовами. Людина-аристократ, у розумінні Ф. Ніцше, може піднятися на рівень надлюдини. Тож при усіх соціалістичних, комуністичних, демократичних процесах у людському середовищі аристократизм особистості зберігається. Цей аристократизм не залежить від майнового та соціального стану людини, хоча відсоток аристократів серед багатих і знатних явно більше, ніж серед пролетарів і люмпенів. Це залежить від особистих задатків людини, а далі вже умов її зрощення. Мабуть, сюди варто було б додати генетику, місце та умови народження, родину, освітнє середовище, професію батьків, природні задатки, але у творах Ф. Ніцше немає таких чітких визначень, хоча дослідники його творчості завжди звертають увагу на аристократизм як важливу основу майбутньої метаморфози. «Ніцше хотів втілити найкращі риси особистості у своєму ідеалі надлюдини. Часто можна почути негативні думки стосовно надлюдини. Її вважають хижою та жорстокою твариною, яка знищує всіх на своєму шляху, керуючись лише своїми природними інстинктами. Чомусь мало хто розгледів, що наслідування «голосу здорового тіла» є не поверненням до стану тварини, а її подолання всередині самого себе. Ніцше намагався довести, що етика повинна йти в ногу з природою та життєвими інстинктами. Говорячи про свою надлюдину, вважав її аристократом духу, особистістю, що розвинена духовно і фізично, яка покликана слабких зробити сильними, бути прикладом для тих, хто поруч з нею і ще не має сили волі, щоб йти вперед, наважитися подолати в собі людину, позбавлену “волі до влади”» [7, с. 20–21].

Аристократизм особистості це лише основа, а це не означає, що кожна аристократична особистість буде розвиватися та перетворюватися в надлюдину. І вже точно не можливо здійснити цей розвиток з людини без її самостійної участі, тож умови зовнішні ефективні при наявності передумов внутрішніх. Тільки сильна духом аристократична людина зможе пройти процес перетворення, а це означає, що при такій кількості населення на планеті надлюдина приречена жити в оточенні маленької людини, і незначна поступка з її боку призведе до повернення. Сам Ф. Ніцше зазначив, що основна концепція твору «Так казав Заратустра» думка про вічне повернення [3, с. 743]. Твір «Так казав Заратустра» в релігійному плані є вченням про надлюдину,

в моральному плані застереженням особистості, що розпочинає шлях розвитку. Але тут немає занепадницьких нот, адже вічне повернення стосується не тільки повернення жалюгідної маленької людини, але й самої надлюдини.

Мужність – це головна риса надлюдини. Доведеться дивитися в прірву та руками торкатися бруду, доведеться бути незрозумілим людям та рухатися назустріч ошалілому натовпу, доведеться миритися з ницістю, зрадництвом і переслідуванням недосконалими приписами, що захищають не сильних одинаків, а слабку юрбу. Мужність загартовується життєвими обставинами. Щоб загартувати мужність, необхідно позбутися страхів, а це означає, що треба пройти по своїм страхам: втратити те, що боявся втратити, не мати того, що боявся не мати, не досягти чогось, що боявся не досягти. Хто зможе зрозуміти людину, що пройшла шлях загартовування та навчилася приймати власні страждання та всього світу, тим паче, що надлюдині несуть свої страждання люди та очікують розради. Нерівномірним обміном виглядає істина справедливості, адже ми ж не будемо вимагати від безсловесної тварини розумового розвитку на рівні людини, тож будемо поблажливими до тих, хто еволюційно нижче за нас.

Бути надлюдиною не легше, ніж стати, адже ця людина, ніби зачинена в собі перед маленькими людьми та божественно недосяжна, а тому вона самотня. Лише з такими надлюдьми вона може бути відвертою, хоча зі звичайними людьми вона також відверта, ця відвертість різниться настільки, наскільки може різнитися під час нашого спілкування з батьками, улюбленою твариною, колегою чи сторонньою людиною. Тільки одна надлюдина здатна зрозуміти іншу, і тільки вона може виносити їй вирок. Надлюдина виглядає в очах маленької людини жорстокою та самовпевненою, її доброта подекуди лякає, а речі є незрозумілими. «Ваша душа така далека від усього великого, що надлюдина налякала б вас своїм добром! Мудрі й обізнані, ви утекли б від сонячного жару мудрості, в якій з насолодою купає своє голе тіло надлюдина! А ви ж найвищі з тих, кого мені доводилося бачити! Ось чому я сумніваюсь у вас і потай сміюся: гадаю, ви назвали б мою надлюдину дияволом!» [6, с. 104].

За психологічною характеристикою, надлюдину можна було б назвати інтровертом, людиною-мислителем, людиною з високим інтелектом, легко контролює власні емоції (емоційний інтелект) та емоції інших. Надлюдина постійно готова до самовдосконалення, має високий рівень працездатності, природно обдарована, самостійна, неупереджена, толерантна, завжди бере на себе відповідальність за власні рішення, а не за реакцію інших. Вона також готова порушувати норми моралі, якщо вважає їх марними і не буде виправдовуватися, якщо чийсь сподівання на неї зазнали краху. Така людина ніколи не проситиме вибачення під тиском інших людей, і не буде виправдовуватися, якщо її неправильно зрозуміли. Надлюдина дуже вимоглива не лише до себе, але й до іншого, але також надлюдина є терплячою до вчинків людей тому, що вона визнає їхню ницість і недосконалість. Водночас надлюдина може обрушити свій гнів на людей, коли вони заради користі зрадять її довіру. Надлюдина ніколи не мстить зраднику, а жорстоко карає відповідно власним моральним приписам, тому кривдникові, що сподівається на принцип «лежачого не б'ють», вона здаватиметься демоном відплати, кровавим та ненажерливим. Надлюдина активна, хоча кожен її крок ретельно обміркований, її плани далекоглядні, і непередбачувані іншими людьми. Надлюдина відкрито симпатизує іншій надлюдині та відчуває потребу в спілкуванні з нею.

Якщо подивитися на психологічний портрет надлюдини, то звертає на себе увагу той момент, що така людина не жадає влади. «Стає зрозумілим, що «Надлюдина» не має нічого спільного із проблемою воління здобути владу. «Надлюдина» – це ознака руху, ознака самоопанування. Відтак вона виховує у собі «волю до влади над собою» й «усім людським у собі». Отже, «Надлюдина» не втрачає власних бажань та інстинктів: вона просто контролює їх. Проект «Надлюдина» проголошує людські гідності, що знаходяться в перманентній зміні» [2, с. 53].

Проект «Надлюдина» Ф. Ніцше в багатьох моментах збігається з сучасним баченням людини ХХІ століття, становлення якої повинно відбуватися завдяки здоровому освітньому середовищу. І головне, щоб це середовище не тиснуло на людину, а орієнтувало на модель. Хочеться зазначити, що Ф. Ніцше далеко випереджаючи свій час вказав на потребу переходу людства на

новий рівень. В основі сучасної світової парадигми знаходиться людина-творець, людина-інноватор з розвиненим критичним мисленням, готова реалізовуватися, постійно вдосконалюватися, вибудовувати нові вектори спілкування з іншими в діалозі культур, з новими цінностями, що більш не спираються на застарілі моральні приписи й переконання, готова до пригод.

Передумовою надлюдини Ф. Ніцше визначає «велике здоров'я», що не тільки є, але під час становлення надлюдини отримується й повинно дотримуватися [3, с. 745]. Становлення надлюдини вимагає великих фізичних і духовних сил у процесі еволюції та в результаті. Причому слабкість духу не компенсується потужним фізичним розвитком, адже надлюдина – це гармонічно розвинена особистість. Велике здоров'я це потенціал людини та умови самого середовища, тому виникає необхідність покращення середовища розвитку людини, а це означає сильні здоров'ям батьки, здорові стосунки в родині, здоров'язбережувальне середовище закладів освіти, здорові стосунки в суспільстві, але в першу чергу необхідне усвідомлення життєвої, навіть соціальної необхідності еволюції людини в надлюдину. Водночас процес еволюції особистості – це шлях одинака, тож ніхто не зобов'язаний когось чекати в цій мандрівці чи поступатися. Гуманність проєкту «Надлюдина» Ф. Ніцше в тому і проявляється, що ми визнаємо право людини на розвиток протягом усього життя, створюємо умови для цього, але жодним чином не нав'язуємо, не вимагає, не даємо готових алгоритмів руху цього нового туриста.

Висновки. Гуманістичний проєкт «Надлюдина» Ф. Ніцше є основою сучасної моделі майбутньої людини-інноватора, яка неодноразово обговорювалася на всесвітніх економічних форумах у Давосі. І все-таки нам знадобилося багато часу, щоб визнати правоту Ф. Ніцше, а також очистити його філософські теорії від нацистського тлумачення. Можливо, тому Заратустра не був уродженцем Західної Європи і не визнавав пріоритетність однієї нації над іншою. Він вчив про надлюдину, адже в кожній людині вбачав її проєкцію, хоча і визнавав, що мало хто дослухається, і ще менше зрозуміють. Надлюдина Ф. Ніцше має всі необхідні якості сучасної загально визнаної моделі людини-інноватора, людини-гуманіста, а отже, саме її важливо визнати вінцем людської еволюції та бажаним кінцевим продуктом глобалізованої цивілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данканіч Р. Діалектика становлення Надлюдини в філософії Ф. Ніцше. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 75. С. 267–269.
2. Мудраков В.В. Проєкт «Надлюдина» Фр. Ніцше як форма і спосіб секуляризованої етики. *Українське релігієзнавство*. 2017. № 84. С. 50–58.
3. Ницше Ф. Ессе Номо. Как становятся сами собою. *Ницше Ф. Сочинения в 2 т.* / пер. с нем., сост. К.А. Свасьянова. Москва : Мысль, 1996. Т. 2. С. 693–769.
4. Ницше Ф. Антихрист. Проклятие христианину. *Ницше Ф. Сочинения в 2 т.* / пер. с нем., сост. К.А. Свасьянова. Москва : Мысль, 1996. Т. 2. С. 631–692.
5. Ницше Ф. Веселая наука. *Ницше Ф. Сочинения в 2 т.* / пер. с нем., сост. К.А. Свасьянова. Москва : Мысль, 1996. Т. 1. С. 491–719.
6. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. *Ницше Ф. Сочинения в 2 т.* / пер. с нем., сост. К.А. Свасьянова. Москва : Мысль, 1996. Т. 2. С. 5–237.
7. Павлишин Л. Нелюдина В. Винниченка і надлюдина Ф. Ніцше як уособлення людини майбутнього. *Релігія та соціум*. 2011. № 2. С. 16–21.
8. Савонова Г.І. Онтологія добра і зла в Західноєвропейській екзистенційній та постмодерністській філософії : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.05. Дніпро : Дніпровський національний університет ім. О. Гончара, 2020. 481 с.

REFERENCES

1. Dankanich R. (2013). Dialektyka stanovlennia Nadliudyny v filosofii F. Nitsshe. [The dialectic of the formation of the Superman in the philosophy of F. Nietzsche]. *Hileia: naukovyi visnyk*. № 75. (pp. 267–269) [in Ukraine].
2. Mudrakov V. V. (2017). Proekt «Nadliudyna» Fr. Nitsshe yak forma i sposib sekularyzovanoi etyky. [The project «Superman» F. Nietzsche as a form and method of secularized ethics]. *Ukrainske relihiieznavstvo*. № 84. (pp. 50–58) [in Ukraine].

3. Nitsche F. (1996). Ecce Homo. Kak stanovyatsya sami soboyu. [Ecce Homo. How they become themselves]. *Nitsche F. Sochineniya v 2 t.* / per. s nem., sost. K. A. Svasyanova. Moskva : Myisl, T. 2. (pp. 693–769) [in Russian].
4. Nitsche F. (1996). Antihrist. Proklyatie hristianinu. [Antichrist. Damnation to the Christian]. *Nitsche F. Sochineniya v 2 t.* / per. s nem., sost. K. A. Svasyanova. Moskva : Myisl, T. 2. (pp. 631–692) [in Russian].
5. Nitsche F. (1996). Veselaya nauka. [The fun science]. *Nitsche F. Sochineniya v 2 t.* / per. s nem., sost. K. A. Svasyanova. Moskva : Myisl, T. 1. (pp. 491–719) [in Russian].
6. Nitsche F. (1996). Tak govoril Zaratustra. [So said Zarathustra] *Nitsche F. Sochineniya v 2 t.* / per. s nem., sost. K. A. Svasyanova. Moskva : Myisl, T. 2. (pp. 5–237) [in Russian].
7. Pavlyshyn L. (2011). Neliudyna V. Vynnychenka i nadliudyna F. Nitsche yak uosoblennia liudyny maibutnoho [V. Vynnychenko's inhuman and F. Nietzsche's superman as the personification of the man of the future]. *Relihiia ta sotsium.* № 2. (pp. 16–21) [in Ukraine].
8. Savonova H. I. (2020). Ontolohiia dobra i zla v Zakhidnoevropeiskii ekzystentsiinii ta postmodernistskii filosofii : dys. ... d-ra filos. nauk : 09.00.05. [Ontology of good and evil in Western European existential and postmodern philosophy]. Dnipro : Dniprovskiyi natsionalnyi universytet im. O. Honchara (p. 481) [in Ukraine].

Savonova Anna Ivanivna

Doctor of Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department of social and humanitarian disciplines
and methods of their teaching
Luhansk Regional In-Service Teacher Training Institute
111, Gagarin str., Sievierodonetsk, Luhansk region, Ukraine
orcid.org/0000-003-1790-4770

THE FRIEDRICH NIETZSCHE'S HUMANISTIC PROJECT "SUPERHUMAN"

The article raises an issue about a new person's becoming under the conditions of nowadays, basing on the analysis the project "Superhuman" by Friedrich Nietzsche. It notes the project "Superhuman" by Friedrich Nietzsche is exactly the humanistic project of psychological person's evolution, without which humanity is just destined to self-destruct at the current fantastical rate of science and engineering, information revolution and modernized weapon of mass destruction. The aim of the research is a discovery the psych profile of a modern person and the essence of who he is, based on the psychological project of Friedrich Nietzsche. The objectives of research are the evolution process of superhuman's becoming in Friedrich Nietzsche's philosophy, the images of Zarathustra and Jesus in the Friedrich Nietzsche's philosophy, the psych profile of the superhuman and the premises of person's advent. During this research method of psychological analysis, philosophical and historical methods, specification and generalization were used. The work explores a role of faith as a blocker individual development, draws attention to the fact, that faith in others, but not in yourself, is considered a deathly one by Friedrich Nietzsche. In the philosopher eyes the faith in Others becomes a snake from the Eden, which makes a person blind and deaf metaphorically. According to these conclusions about, how the philosophe sees the faith, the proposals make that a superhuman is a potency of individual development and he is a purpose of individual development in twenty-first century. It draws an allegorical comparison of person's evolution under the Friedrich Nietzsche's philosophy. It pays attention to the risk of virtual reality – a pathetic man's existence. The images of Zarathustra and Jesus are compared in the Friedrich Nietzsche's philosophy. Also it makes the hypothesis about superhuman's intuition to a reflected expression of another superhuman's face. The article determines that a basic virtue is masculinity, which echo is the person's responsibility for his activity today. The formed psych profile of superhuman lets making hypothesis about he is a predecessor of the modern model of an innovator. It defines and reveals the premise of person's advent, which is indicated by Friedrich Nietzsche. It shows that becoming of superhuman is a loner's way, but the terms for his becoming should be created by a society.

Key words: superhuman, innovator, humanistic project, Jesus Christ, Others, Zarathustra.